

Tweekleurige vleermuis en bosvleermuis op Maasvlakte

Kees Mostert & Jan Wondergem



De Maasvlakte, een opgespoten terrein van zo'n 25 strekkende kilometers, lijkt op het eerste gezicht weinig boeiend voor vleermuizen. In september 1992 werd tijdens een bezoek aan dit curieuze gebied aanvankelijk geen enkel signaal van een vleermuis ontvangen. Toch bleef de moeite van het bezoek niet onbeloond. Twee opmerkelijke soorten troffen we er aan.

In de nacht van 28 op 29 september 1992 werd het Rijnmondgebied met bat-detectors op het voorkomen van vleermuizen onderzocht. In dit uitgestrekte haven- en industriegebied tussen Rotterdam en de Noordzee werden door ons nauwelijks vleermuizen verwacht. Door de onverwachte aanwezigheid van tientallen ruige dwergvleermuizen *Pipistrellus nathusii* in het Rijnmondgebied onder de Nieuwe Waterweg, werden we geprikkeld ook de nog onbebouwde delen van de Maasvlakte te bezoeken. De weersomstandigheden waren tijdens het bezoek erg gunstig; een beetje nevelig, windstil weer met weinig bewolking, en een minimumtemperatuur van 11°C.

Twee opmerkelijke soorten

Vlak langs de Noordzee, op de parkeerplaats bij de vuurtoren aan de westzijde van de Maasvlakte, ontvingen we op de detector matte laatvlieger-achtige pulsen

rond de 20 kHz. Vanuit de lucht werd vervolgens met het blote oor een duidelijk hoorbaar "dzri-dzri-dzri-drzi-dzri-dzri-dzri-dzri" gehoord, dat direct werd geassocieerd met de baltsroep van een tweekleurige vleermuis *Vespertilio murinus*. Het geluid hield enkele tientallen seconden lang aan en was zo specifiek dat geen verwarring mogelijk was met een sociaal geluid van een andere vleermuissoort. Vervolgens werden af en toe de ultrasone geluiden (20-25 kHz) opgepikt, waaruit bleek dat het dier nogal hoog in de lucht rond de vuurtoren vloog. Nog tweemaal werd het sociale geluid wat langduriger gehoord. Van de ultrasone geluiden werden enkele korte opnamen gemaakt. De pulsen zijn te omschrijven als langzame, matte, bijna klankloze tikken op 20-25 KHz, die op vrij grote afstand nog hoorbaar waren.

Enkele minuten later werd in dezelfde omgeving een *Nyctalus*-soort gehoord. Deze was direct al 'verdacht', doordat het geluid uit voortdurende 'sweeps' bestond, met een piekfrequentie van precies 25 kHz (bepaald met een digitaal afleesbare Skye-detector). De *Nyctalus* bleef ruim anderhalf uur rond de vuurtoren jagen en de pulsen konden dus langdurig worden beluisterd en opgenomen. Op grond van de relatief hoge piekfrequentie, het bereik, de klank en aard van het geluid (waarbij het voor de rosse vleermuis zo kenmerkende 'tjok'-geluid geheel ontbrak), konden wij niet anders concluderen dan dat we hier met een bosvleermuis

Tweekleurige vleermuis.

Foto Martijn de Jonge





Bosvleermuis.

Foto Do van Dijk

Nyctalus leisleri te maken hadden. Gedurende deze tijd werd de tweekleurige vleermuis ook nog eenmaal gehoord (en opgenomen).

Referentie

Omdat in Nederland niet veel ervaring bestaat met het determineren van ultrasone geluiden van zowel tweekleurige als bosvleermuis, werd een cassette met de geluidsopnamen naar enkele kenners in het buitenland opgestuurd, onder meer naar prof. A. Ahlén (Zweden) en de heer Zingg (Zwitserland). Prof. Ahlén reageerde per brief als volgt: "*The first bat which is on tape in the beginning is really a Vespertilio murinus. I know this species very well and could immediately recognize it. Analyzing the*

rhythm also showed that it was within the normal variation".

Over de opnamen van de *Nyctalus* bevestigt Ahlén desgevraagd dat dit geluid absoluut geen variatie kan zijn van de tweekleurige vleermuis. Vervolgens schrijft hij, wanneer de piekfrequentie precies zou zijn vastgesteld, het volledig eens te zijn met de determinatie als bosvleermuis. De heer Zingg wilde, als gevolg van weinig ervaring met het door ons gebruikte type detector, geen zekere uitspraak doen over de *Nyctalus*. Wel vermeldt hij dat

de ultrasone geluiden op de tape zeker van een bosvleermuis zouden kunnen zijn.

Migratie

Waarnemingen van soorten als tweekleurige vleermuis en bosvleermuis boven een gebied als de Maasvlakte doen sterk vermoeden dat het om migrerende dieren gaat. Wellicht werden de dieren aangetrokken door de vele dansende insecten rond het licht van de vuurtoren. Ongetwijfeld is dit voor een vleermuis op trek een zeer welkome onderbreking, zeker wanneer het dier lange tijd (bedoeld of onbedoeld) boven zee heeft gevlogen. Zowel de tweekleurige vleermuis als de bosvleermuis kunnen over grote afstanden trekken (Broekhuizen et al., 1992). De tweekleurige vleermuis wordt tijdens de baltsperiode in Scandinavië bovendien vaak aangetroffen bij hoge gebouwen.

De daaropvolgende nacht waren de dieren niet meer aanwezig op de Maasvlakte. Tijdens het bestijgen van de vuurtoren hebben we kunnen zien dat zich hier grote hoeveelheden nachtvlinders, motjes en andere insecten op en rond de vuurtoren verzamelen.

Voorkomen in West-Nederland

De bosvleermuis werd vrij recent tweemaal gevonden in West-Nederland, namelijk op 5 september 1979 op Texel en op 15 oktober 1990 te Den Helder (Boshamer, 1991). In het eerste geval werd de soort aanvankelijk als rosse vleermuis gedetermineerd. Hieruit blijkt dat niet altijd voldoende rekening wordt gehouden met de mogelijke aanwezigheid van bosvleermuis (zeker als trekker) in West-Nederland.

De tweekleurige vleermuis wordt vanaf 1982 vrijwel ieder jaar gevonden. Dit betekent dat jaarlijks vele tientallen dieren in West-Nederland aanwezig moeten zijn. Vondsten zijn tot nu toe gedaan in Vlissingen, Veere, Den Haag (3x), Rijswijk, Noordwijk, Haarlem, Amsterdam (3x) en Breda. De dieren zijn gevonden in augustus-oktober, maar ook in januari, februari, maart, mei en juni. In bijna alle gevallen betrof het adulte dieren; zowel mannetjes als vrouwtjes (Lina, 1991).

Nader onderzoek

Uiteraard is het in het afgelopen najaar niet alleen gebleven bij bezoeken aan de Maasvlakte. Er werden ook bezoeken

gebracht aan de kust bij Scheveningen en Noordwijk. Dit leverde alleen een waarneming op van een ruige dwergvleermuis bij de vuurtoren van Noordwijk.

In oktober en november is tevens een aantal steden in de kuststrook bezocht, waaronder Scheveningen, Den Haag, Rijswijk, Delft, Rotterdam en Noordwijk. Deze bezoeken hebben helaas nog geen aanvullende waarnemingen van de tweekleurige vleermuis opgeleverd. Wel werd in het centrum van Den Haag in oktober een mogelijke waarneming gedaan van de baltsroep van de tweekleurige vleermuis (med. G. Schreur). Herhaalde bezoeken leverden helaas geen enkel resultaat op. Omdat er geen opname kon worden gemaakt van het geluid en er ook geen ultrasone geluiden werden gehoord beschouwen we deze waarneming voorlopig als onbevestigd.

In het najaar van 1993 willen we meer aandacht gaan besteden aan eventuele migratie van vleermuizen langs de kust. Misschien blijkt in de nabije toekomst dat soorten als tweekleurige vleermuis en bosvleermuis in het voor- en najaar regelmatig voorkomen dan tot nu toe bekend is. Het aantal vondsten van deze soorten in de kuststrook lijkt in deze richting te wijzen. Dit geldt ook voor algemenere soorten als ruige dwergvleermuis en rosse vleermuis *Nyctalus noctula*. Het regelmatig posten bij vuurtorens of andere grote lichtbronnen is daarbij zeker aan te raden.



Literatuur

- Boshamer, J.P.C., 1991. Vondst van een bosvleermuis (*N. leisleri*) in Den Helder. *Lutra* 34:45-46.
- Broekhuizen, S., B. Hoekstra, V. van Laar, C. Smeenk & J.B.M. Thissen, 1992. Atlas van de Nederlandse zoogdieren. 3e herziene druk. Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische Vereniging, Utrecht.
- Lina, P.H.C., 1991. Vondst van een tweekleurige vleermuis (*Vespertilio murinus*) in Rijswijk (Z.H.) en een overzicht van de vondsten van deze soort in Nederland. *Lutra* 34:77-79.

K. Mostert & J.P. Wondergem,
p/a Palamedesstraat 74, 2612
XS, Delft